

BALÁZS IMRE JÓZSEF

BETŰTÍPUSOK

Bartis Attila – Kemény István: *Amiről lehet*

■ „Cseréljük betűtípust?” Így indul a második beszélgetés Bartis Attila és Kemény István beszélgetőkönyvében. A szólamokat ugyanis a „sovány” és a „kövér” karakterek váltakozása jelzi. Az első beszélgetésben Bartis a „kövér” és Kemény a „sovány”, a további két beszélgetésben megcserélődnek a betűtípusok.

Megcserélődnek, és valami mégis azonos marad. Mindkét szólamban jelen van ugyanis az a jellegzetesség, amelyet leginkább valamiféle örök korszerűtlenségnek lehetne nevezni: Bartis és Kemény szívósan tartják magukat távol attól, hogy valamiféle trendbe illeszkedjenek. Két egyéni út történetét olvassuk a könyvben, amelyek több mint húsz évvel ezelőtt összetalálkoztak, és párhuzamosan, egymással beszédhelyzetet fenntartva alakultak. Kiderül a kötetből például, hogy az első Bartis-regény, *A séta* számára mennyire fontos inspirációs forrás volt az első Kemény István-prózakötetnek, *Az ellenség művészetének az írásmódja*. Kemény későbbi versesköteteiben leginkább a morális problémafelvetések iránti igényt vezethetjük vissza a Bartis szövegeivel történő együttgondolkodásig.

A harmadik beszélgetés a könyvben hangsúlyosan szól a fényképezésről, s ennek kapcsán a művészetek egyfajta hierarchiájáról. Vagy inkább különbségéről. A beszélgetőtársak többé-kevésbé egyetértenek abban, hogy a fotográfiát a művészet (Nietzsche-féle terminusokban) apollóni oldalához kössék szemlélődő, nem katarzist megcélzó jellege miatt. A többi művészeti ággal szembeni elvárása-

ik között viszont (irodalom, zene, film stb.) erősen jelen van a dionüszoszi oldal is. Bartis, aki számára a fotózás olykor évekig fényképezett sorozatokat jelent, a képek kiválasztásának mozzanatát tartja kulcsfontosságúnak a fotós munkájában. Egyik képsorozata, amelyik a beszélgetéskor harmincezredik darabjánál tart, alighanem e válogatás révén nyeri el majd jelentését. Jól érzékelhető, hogy Bartis itt nem az amerikai jellegű fogyasztói kultúra szériagyártás-elve alapján dolgozik, hanem kifejezetten az emberi teherbírás érdeklí mindenféle gépiessel szemben: „Olyan, mint amikor beúszol a tengerbe, annyira messze, amennyire csak futja az erődből” – mondja. Nem véletlen, hogy a Bartis-munkák egyfajta radikális személyesség elvét követik: mindegyik erőpróbát jelent, mindegyik (*A nyugalom* című regény, a *Romlás* című darab és a többiek) új választ keres a személyes és a „művészi” határvonalainak újragondolhatóságával kapcsolatban.

Kemény István bizonyos értelemben kiterjeszti az énjét a családra és annak történetiségére. Tervezett nagyregényét például egy nagynénjével folytatott, magánra vett beszélgetéssorozatra alapozza. A *Kedves Ismeretlen* című 2009-es regényben egy korosztály és egy intézmény mítoszát teremti meg – kellékeként a családtörténet mellett felbukkannak a nyolcvanas évek kulturális undergroundjának szereplői, rajtuk kívül a Könyvtár, amelyik ezt az undergroundot is vonzza és magába szippantja, végül pedig a Duna mint a mitikus tér kiterjeszhetőségének

bizonyítéka. Az uralhatatlannak tűnő szövegmenyiség (ebben az esetben száztizenkét hangkazetta) ebben az esetben sem szériagyártási igyekezetből fakad: Kemény ugyanúgy a szelekció feladata elé néz, mint Bartis. Más-más jellegű viszont a feladat: nyelvi anyagot gyúrni, illetve fényképsorozat-struktúrát kialakítani. Mindkettőnek megvan a maga kockázata.

A beszélgetéseken átsugárzik, hogy két, egymást nagyon jól ismerő ember párbeszédét halljuk. Azt a csapdát, hogy emiatt az olvasót kizárják saját történetükből, mégis sikerrel kerülik el. Fogózkodókat nyújtanak, vitákat nyitnak meg, és időnként olyan témák terepére merészkednek, amelyekről tudják, hogy a másik számára akár kínosak vagy kellemetlenek is lehetnek. Olyan, kockázatosnak tűnő terepeken is megfordulnak, amelyek a „nagy szavak” használatának veszélyeit rejtik: hazáról, Istenről, családról beszélgetnek például, olyan hangnemben, amely megnyitja a valódi beszélgetés lehetőségét. Vagy álmokról, megérzésekről esik szó. Máshol arról, hogy miképpen viszonyulnak az ügynök-ügyekhez. Néhol megáll a beszélgetés, jellemzőbb módon Bartisnál: nem kíván minden feltett kérdésre válaszolni, minden részletet megvi-

lágítani. Kemény kevésbé határozott hasonló ügyekben: habitusa arra indítja, hogy valamivel több bizonytalankodással, de válaszokat adjon a feltett kérdésekre.

Egy barátság könyve voltaképpen az *Amiről lehet* – annak a bizalomnak az eredménye, amellyel két közeli barát megnyílik egymás számára. Az, hogy ez a beszélgetés valóban releváns lehet kívülálló számára, több tényezőből adódik: legfőképpen abból, hogy két jelentős alkotó beszélget itt – életművük a személyes vonatkozások ismerete nélkül is kiemelt figyelmet érdemel. Továbbá abból, hogy generációjuk írói ritkán beszélnek nyilvánosan azokról a kérdésekről, amelyeket Bartis és Kemény körüljár. Valami hasonló érvényes az egész könyvre, mint amit Kemény István saját, nagy visszhangot kiváltó *Ady-esszéje* kapcsán mond: „írás közben úgy éreztem, hogy fontos, amit én gondolok erről, mégpedig azért, mert akik erről a témáról a nyilvánosság előtt írnak, beszélnek (tisztelet a kivételnek!), nem jól teszik a dolgukat, nem jól írnak, és nem jól beszélnek. Hanem lélektelenül és gépiesen. Vagy idegesen és ingerülten.” Két olyan hangot hallunk, amelyek éppen visszafogottságuk, harsányságtól való tartózkodásuk miatt hitelesek.

MÖBIUSZ CELLULOIDBÓL

Füzi Izabella (szerk.): *Hitchcock. Kritikai olvasatok*

■ Idén ősszel múlt öt éve, hogy elindult a www.apertura.hu portálja. Negyedévente jelentetik meg nemzetközi, hazai ismert szerzők, valamint filmszakos diákok írásait, Füzi Izabella szerkesztő előszava szerint a filmtudomány irányából pedig a vizuális kultúratudomány irányába profilálódott újra a folyóirat.

Az Apertúra Könyvek címmel induló projekt egyfajta találkozási felületet kíván biztosítani a téma iránt érdeklődő, filmtu-

dásukat elmélyíteni kívánó olvasók számára, egyúttal oktatási segédanyagoknak is szánják őket. Jelen kötet a sorozat nyitódarabja, azóta Marc Vernet *A hiány alakzatai. A láthatatlan és a mozi* című munkája jelent meg, jövőre pedig a házi szerkesztésű *Vizuális és irodalmi narráció. Szöveggyűjtemény* megjelenése várható.

Rendkívül igényes kivitelezésű kötetről van szó: az olvasó egy pillanatra elfe-